

Dr hab. Małgorzata Polkowska,
prof. Akademii Sztuki Wojennej
Warszawa

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Marka Podrazy na temat:

**„Suwerenność państwa w przestrzeni powietrznej
w trakcie trwania konfliktu zbrojnego”, Rzeszów 2024, stron 392**

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska została oceniona przeze mnie w świetle przepisów ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2003 r. poz. 742 z późn. zm.) w kilku aspektach: tematu rozprawy doktorskiej i przyjętej metodologii, konstrukcji pracy, oceny merytorycznej oraz oceny formalnej rozprawy. Na końcu niniejszej recenzji przedstawiam konkluzję.

1. Temat rozprawy doktorskiej i przyjęta metodologia

Wybór tematu rozprawy doktorskiej należy uznać za ciekawy i trafny. Dotyka on aspektów prawa międzynarodowego publicznego, w tym międzynarodowego prawa lotniczego. Rozprawa stanowi próbę kompleksowego spojrzenia na problematykę realizacji suwerenności państwa w jego przestrzeni powietrznej, łącznie z prawem do samoobrony. W tym celu dokonano oceny przepisów prawnych dotyczących tego zagadnienia na gruncie prawa międzynarodowego i przepisów krajowych. Wybór tematu pracy podyktowany został aktualną sytuacją regionalną związaną m.in. z agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę.

Podstawowym celem badawczym pracy jest przedstawienie problematyki suwerenności państwa w przestrzeni powietrznej ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji trwania konfliktu zbrojnego. Autor rozważa dotychczasową praktykę państw, związaną z przypadkami naruszenia przestrzeni powietrznej i realizacją suwerenności w tym zakresie, łącznie z analizą przypadków zestrzelenia cywilnych i wojskowych statków powietrznych z ostatnich kilkudziesięciu lat. Zasadniczą tezą badawczą jest założenie, że zróżnicowana praktyka państw w zakresie realizacji suwerenności w przestrzeni powietrznej w trakcie trwania konfliktu zbrojnego implikuje konieczność przyjęcia jednolitych standardów międzynarodowych w tym zakresie.

Autor w pracy prawidłowo wykorzystał następujące metody badawcze stosowane w naukach prawnych tj. metodę formalno-dogmatyczną, historyczno-prawną oraz komparatystyczną. W ramach wskazanego problemu badawczego analizie poddane zostały źródła prawa międzynarodowego, orzecznictwo sądowe oraz stanowiska różnych organów międzynarodowych, odnoszące się do warunków realizacji suwerenności państwa w przestrzeni powietrznej, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji konfliktu zbrojnego. Przegląd odpowiednich norm traktatowych i zwyczajowych pozwolił na wyjaśnienie istoty problematyki oraz roli unormowań prawnych w tym zakresie. Ponadto prowadzona analiza wsparta została licznymi przykładami z praktyki państw oraz stanowiskami prezentowanymi w doktrynie.

Praca jest bardzo obszerna i zaopatrzona w ponad 1128 przypisów z wykorzystaniem 241 pozycji zwartych, a także 415 artykułów i innych opracowań.

2. Konstrukcja rozprawy doktorskiej

Obszerna rozprawa (licząca aż 392 stron wraz z bibliografią) została podzielona dla przeprowadzenia dowodu i lepszej przejrzystości w logiczny ciąg

tematyczny zaczynający się od wprowadzenia z szeregiem pytań badawczych, które postawił sobie Autor niniejszej dysertacji, wykazu skrótów, pięciu rozdziałów wraz z cennymi podsumowaniami oraz zakończenia (z prawidłowymi i konkretnymi wnioskami płynącymi z przeprowadzonych badań), a także bogatej bibliografii. Cenną zawartością pracy jest szereg przykładów praktycznych wypadków i incydentów lotniczych (w tym terrorystycznych), kazusów oraz orzeczeń międzynarodowych i krajowych trybunałów sądowych z historii lotnictwa międzynarodowego świadczących o złożoności tematu, jakim jest podejmowana przez Autora kwestia suwerenności państwa w przestrzeni powietrznej w sytuacji konfliktu zbrojnego.

Najkrótszy w pracy rozdział I: „Państwo jako podmiot prawa międzynarodowego” zawiera szereg definicji pojęć pochodzących z podstaw prawa międzynarodowego publicznego, takich jak: „państwo”, czy „suwerenność”. Autor odwołuje się w nim także do Karty Narodów Zjednoczonych i działalności Organizacji Narodów Zjednoczonych. Rozdział II: „Status prawny przestrzeni powietrznej w świetle prawa międzynarodowego” stanowi o suwerenności państwa w przestrzeni powietrznej, jej reżimie, granicach (w tym z przestrzenią kosmiczną), statusie prawnym i systemie konwencyjnym Organizacji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego. Rozdział III zatytułowany „Naruszenie suwerenności państwa w przestrzeni powietrznej” zawiera, w szczególności opis międzynarodowych aktów prawnych dotyczących naruszenia przestrzeni powietrznej. Dotyka także praktycznych kwestii związanych z użyciem broni wobec statku powietrznego oraz definiuje pojęcie „security”. Rozdział IV dotyczy zakazu agresji w prawie międzynarodowym, w tym definiuje agresję, prawo do samoobrony oraz dotyka prawnych aspektów wykorzystania przestrzeni powietrznej w trakcie konfliktu zbrojnego (w tym systemów bezzałogowych dla potrzeb militarnych). Rozdział V „Status przestrzeni powietrznej w sytuacji konfliktu zbrojnego na przykładzie Ukrainy” odnosi się bezpośrednio do wykorzystania przestrzeni powietrznej w trakcie

obecnie toczącego się konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Rozdział ten niejako stanowi kwintesencję podejmowanych wcześniej rozważań natury ogólnej na temat suwerenności przestrzeni powietrznej w dobie konfliktu zbrojnego. Zawiera szereg bardzo szczegółowych opisów konfliktu, stanowisk państw i prowadzonej przez nie polityki zagranicznej od samego początku konfliktu. Podsumowania rozdziałów i konkluzje zawarte w zakończeniu pracy spowodowały, iż żadna teza i wniosek nie zostały przez Autora pominięte.

Praca poprzedzona jest wykazem skrótów (w tym użytych w pracy skrótów technicznych czy nazw instytucji i organizacji międzynarodowych), bez których bardzo trudno byłoby poruszać się w tematyce lotniczej.

3. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Już ze wstępu do pracy można odnieść wrażenie, iż Autor dobrze zna i z łatwością porusza się po omawianej tematyce prawno- politycznej. Świadczą o tym postawione główne tezy badawcze, kolejne merytoryczne rozdziały z bardzo szczegółowym omówieniem źródeł oraz wnioski zawarte w zakończeniu w tym te, płynące dla międzynarodowego ustawodawcy.

Autor słusznie stwierdza, iż....”różnicowana praktyka państw w zakresie realizacji suwerenności w przestrzeni powietrznej w trakcie trwania konfliktu zbrojnego implikuje konieczność przyjęcia jednolitych standardów międzynarodowych w tym zakresie..”. W tym przypadku Autor zwrócił uwagę na skutki wynikające z takiej sytuacji oraz jej wpływ na utrzymanie bezpieczeństwa i pokoju na świecie. Jednym z ciekawych wniosków Autora jest ten, iż w sytuacji konfliktu zbrojnego państwa nie mają obowiązku zamknięcia swojej przestrzeni powietrznej. Jest to ich suwerenna i indywidualna decyzja. Jak twierdzi słusznie Autor, „...zgodnie z art. 89 Konwencji chicagowskiej, w sytuacji wojny jej postanowienia nie naruszają swobody działania każdego z zainteresowanych państw, zarówno tych biorących udział w wojnie, jak i

neutralnych. Identyczną zasadę stosuje się do każdego umawiającego się państwa, które ogłasza stan wyjątkowy i zawiadamia o tym Radę ICAO. Ponadto trudno nie zgodzić się z Autorem, który pisze, iż ... państwo może ponosić odpowiedzialność, za niepodjęcie decyzji o całkowitym zamknięciu swojej przestrzeni powietrznej nad terytorium, na którym mają miejsce działania zbrojne. Ciekawą jest także teza Autora poparta licznymi rozważaniami w pracy, iż niezwykle skomplikowaną kwestią jest realizacja suwerenności państwa w przestrzeni powietrznej w odniesieniu do obcych bezzałogowych statków powietrznych. W podsumowaniu Autor zauważa także, iż brak jest we współczesnym prawie międzynarodowym odpowiednich regulacji w zakresie realizacji suwerenności państwa w przestrzeni powietrznej. Dotychczasowe konwencje nie spełniają tu swojej roli.

Ciekawe i świadczące bardzo o zaangażowaniu Autora w treść rozprawy jest stwierdzenie, iż przedstawione w dysertacji przykłady ...”powinny skutkować opracowaniem norm i praktyką państw w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa lotów cywilnych statków powietrznych, jednocześnie nienaruszających suwerenności w ich przestrzeni powietrznej..”.

W związku z tym, co powyżej, uprzejmie proszę na publicznej obronie pracy doktorskiej o udzielenie odpowiedzi przez Autora na następujące pytania:

- 1) Jaka organizacja międzynarodowa/forum byłaby właściwa dzisiaj do zmiany istniejącego prawa w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa przestrzeni powietrznej?
- 2) Jaką rolę legislacyjną w budowaniu bezpiecznej przestrzeni powietrznej pełni NATO?
- 3) Czy i w jaki sposób wojna w Ukrainie przyczyni się do zmiany prawa międzynarodowego w zakresie pokoju i bezpieczeństwa?

4. Ocena formalnej strony rozprawy doktorskiej

Praca jest w niektórych miejscach zbyt obszerna. Nie zawsze wszystkie informacje w niej zawarte są niezbędne, przez co często traci się wątek główny i tezy badawcze postawione we wstępie do pracy. Praca napisana jest prawidłową polszczyzną i z reguły poprawnym językiem prawniczym. Jednakże, prawdopodobnie wskutek zbyt dużej szczegółowości pracy i wykorzystania w niej tak licznej bibliografii, wartość jej zdecydowanie umniejszają błędy stylistyczne (np. w zakończeniu do pracy) czy interpunkcyjne (brak kropek, niepotrzebnych spacji) i tzw. literówki, czasem w tytułach aktów prawnych (np. Deklaracja o zasadach prawnych działalności państwa w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej z 13 grudnia 1963; powinno być „państw”).

Niektóre przypisy, jak np. nr 1070 nie są zrozumiałe („stanowisko prawników”). Dla lepszej przejrzystości przypisów można było zastosować skrót „op. cit”, który pojawia się w pracy tylko raz (przypis 294). Czasem brakuje przypisów (np. na s. 84 nie ma przypisu do konwencji o prawach i obowiązkach państw z 26 grudnia 1933 r.).

Niewątpliwą usterką pracy jest też zmarginalizowanie prac autorów obcojęzycznych na rzecz znacznej większości autorów polskich. Wykaz skrótów umieszczony na początku pracy nie zawiera praktycznie w ogóle skrótów pojawiających się w przypisach do pracy- wymagałoby to dodania do wykazu skrótów słów „ważniejszych” lub „niektórych” (dotyczy to na przykład skrótów: LNTS, AON, GIMPA, BAS, ICJ, PISM oraz na stronach 111-114). Ponadto skrót EUROCONTROL jest niefortunny przetłumaczony (lepiej byłoby napisać „Europejska Organizacja ds. Bezpieczeństwa Żeglugi Powietrznej) zamiast „Nawigacji Lotniczej”.

Konkluzja

Rozprawa Autora jest objętościowo bardzo rozbudowana i wielowątkowa z bardzo dużą (ponad 1000) liczbą przypisów, powodując nierzadko trudności

za nadaniem za tematyką i głównymi tezami pracy. Jednakże z drugiej strony próba zmierzenia się Autora z tak szeroką materią suwerenności państw w przestrzeni powietrznej zasługuje na szacunek. Praca zawiera szereg ważnych i aktualnych rozważań, komentarzy, opinii i wniosków *de lege ferenda* opartych o własne badania. Jest zatem oryginalna, świadczy o bardzo dobrej wiedzy teoretycznej Autora w dyscyplinie naukowej *nauki prawne* i świadczy o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Autora.

Reasumując, rozprawa doktorska Pana mgr Marka Podraży „Suwerenność państwa w przestrzeni powietrznej w trakcie trwania konfliktu zbrojnego” w moim przekonaniu spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2003 r. poz. 742 z późn. zm.), a w szczególności stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, o którym mowa w art. 187 ust. 2 w/w ustawy.

Wobec powyższego uważam, iż Pan mgr Marek Podraza może być dopuszczony do dalszych czynności w przewodzie doktorskim, tj. do publicznej obrony, co niniejszym rekomenduję. Dodatkowo przychylam się do tego, aby recenzowana przeze mnie praca doktorska mgr Marka Podraży została wyróżniona.

sporządziła: dr hab. Małgorzata Polkowska, prof. Akademii Sztuki Wojennej